

ANN DE WIT

Kerstmis zal triest zijn, lieveling

De brieven van liefde en miserie die mijn grootvader
schreef vanuit het krijgsgevangenenkamp
Stalag IIB (1940-1945)

Inhoud

VOORAF	7		
1940	13		
DE MOBILISATIE	13		
DE ACHTTIENDAAGSE VELDTOCHT	14		
DE VLUCHT NAAR FRANKRIJK	15		
KRIJGSGEVANGEN	21		
STALAG II-B	22		
HOOP OP SPOEDIGE THUISKOMST	24		
1941	31		
EEN NIEUW JAAR	31		
HOOPVOL	34		
ANTWERPSE KRISTALLNACHT	38		
OPERATIE BARBAROSSA	42		
VOLK EN STAAT	45		
STRAFFEN	46		
ARBEID EN VRIJE TIJD	49		
TYFUS EN LUIZEN	55		
JAPAN EN AMERIKA VECHTEN MEE	61		
1942	67		
HET KOUDE NIEUWE JAAR	67		
HONGER!	71		
HULP VAN HET RODE KRUIS	75		
CORRESPONDENTIE	82		
KLEDING	84		
TRANSPORT	91		
'TO BE OR NOT TO BE'	98		
HYGIËNE	100		
ZIEK	116		
KANTELPUNT?	121		
KERSTWENSEN	127		
1943	129		
LAATSTE NIEUWE JAAR?	129		
DE SLAG OM STALINGRAD	131		
DE ARTIEST IN ROGER	137		
DE MOORDZUCHT VAN DE NAZI'S	141		
ITALIË IN HET NAUW	154		
FAMILIEHULP	156		
AMERIKAANSE GEVANGENEN	158		
ITALIË BESLIST	161		
BOMBARDEMENTEN ROND GENT	162		
OMKOPERIJ	164		
EEN BRUSSELS STUK	168		
HUP MET DE BENEN!	172		
DE PEETTANTE	174		
1944	187		
VREDE OP AARDE AAN ALLE MENSEN			
VAN GOEDE WIL	187		
LENTEOFFENSIEF	197		
BOMBARDEMENT VAN MERELBEKE	201		
BELGIË WORDT GEBOMBARDEERD	203		
D-DAY!	206		
ROGER IS ZIEK	209		
CLANDESTIENE KRANT	213		
OPERATIE DRAGOON	215		
DE OPMARS (1)	217		
DE OPMARS (2)	219		
DE OPMARS (3)	220		
WRAAK	227		
ARDENNENOFFENSIEF (1)	228		
1945	231		
ARDENNENOFFENSIEF (2)	231		
DE EVACUATIE	237		
HET LEVEN NA DE OORLOG	242		
WOORD VAN DANK	253		

Vooraf

Dit boek is opgedragen aan de drie personen die dit het meest hebben verdiend: Roger, Margareta en Christiane.

Op 19 januari 2022 overleed mijn vader, Martin De Wit, na tien jaar verdriet om zijn in maart 2012 overleden vrouw Christiane De Wilde. Al die tijd had hij ons, zijn drie dochters, gevraagd om niet op te ruimen in zijn huis of iets weg te gooien wat van haar was. Dat alles was immers heilig voor hem.

Toen hij er plots niet meer was, moest ik samen met mijn zussen, Martine en Brigit, ons ouderlijk huis leegmaken. Een hele opgave, want ook onze grootmoeder van moederszijde, Margareta (Margot) Bogaert, had meer dan twintig jaar bij ons gewoond. Na het overlijden van haar man, Roger De Wilde (8 april 1974), had zij zoveel verdriet dat onze ouders beslisten om een groter huis te bouwen waar zij ook kon intrekken. En zo gebeurde: een kangoeroewoning avant la lettre. De drie generaties beleefden heerlijke jaren samen. Op 13 februari 1996 volgde Margot haar Roger en werd het toch wat stiller in huis.

Met veel goede moed begonnen we in maart 2022 het grote huis leeg te maken. Geen dag ging voorbij zonder een nieuwe verrassing te ontdekken, zoveel zaken die we in jaren niet meer gezien hadden. Mijn moeder had blijkbaar niets weggegooid uit onze jeugd.

We waren benieuwd wat we zouden vinden in de kasten van de slaapkamer van onze grootmoeder Margot. Waren die ooit opgeruimd? Duidelijk niet, want we vonden oude spullen, nieuwe spullen nog in de winkelverpakking, doosjes, doosjes en nog eens doosjes. Wat een verzamelaar!

Achteraan op een plank troffen we een blikken doos aan die tot onze verbazing een hele stapel brieven bleek te bevatten, geschreven in de oorlog. We telden liefst 280 oorlogsbrieven van

Kerstmis zal triest zijn, lieveling

Roger De Wilde, haar man, mijn grootvader. Niemand van ons had ze ooit gezien of gelezen.

Ik las ze allemaal en ontdekte feiten uit het leven van mijn grootvader waarvan ik nooit iets geweten had, noch van mijn grootouders, noch van mijn ouders. Hier was in de tientallen jaren na de oorlog thuis ongeveer nooit over gesproken.

Ik leerde uit de brieven dat Roger De Wilde beroepsmilitair was geweest en de Tweede Wereldoorlog had overleefd als krijgsgevangene van de Duitsers. Vijf jaar lang zat hij opgesloten in Stalag II-B, Hammerstein (toen nog een stad in Duitsland, nu in Polen).

Begin 1940 was hij gemobiliseerd als soldaat in de veronderstelling snel weer thuis te zijn. Helaas draaide het helemaal anders uit. Margot en Roger stuurden brieven naar elkaar, maar aanvankelijk kwamen die niet aan. Pas eind september 1940 bereikte het eerste kaartje van Roger zijn vrouw, pas toen wist Margot hoe het haar man vergaan was, dat hij nog leefde, waar hij opgesloten zat. Vanaf oktober 1940 ontving Roger ook haar brieven en pakketjes. Hoewel Margot ook 280 brieven schreef, bleven er maar enkele van bewaard, met name die brieven die terugkeerden naar het thuisadres, omdat ze nooit hun bestemming bereikten...

Ik besloot een deel van de brieven, met duiding, in een boek te verzamelen. Niet allemaal, want sommige bevatten weinig nieuwe informatie of herhalen zichzelf.

In de meeste gevallen liet ik de nummering weg die Roger en Margot aanhiielden. Ze nummerden de brieven, zodat ze zouden weten of er tussendoor brieven mogelijk niet aangekomen waren.

Bij het begin van vele brieven wordt vermeld wat ze allemaal ontvangen of verstuurd hadden. Dat was voor Roger en Margot destijds heel belangrijk, maar niet voor de hedendaagse lezer. Ook

de *colis* (Frans voor ‘pakketjes’) behoorden hiertoe. Dit was voor hen een manier om elkaar te laten weten of alles terecht kwam.

De eerste honderd brieven werden in het Nederlands geschreven, daarna besliste Roger over te schakelen naar het Frans. Die taal was immers moeilijker voor de Duitsers, die alle brieven censureerden. Het was namelijk niet toegelaten om het even wat te schrijven. De tekst moest ‘braaf’ zijn of hij werd gecensureerd. Gelukkig was Frans schrijven en lezen geen probleem voor mijn grootouders, want de familie van Roger was afkomstig uit Frankrijk. De Franse brieven in dit boek (vanaf 18 maart 1942) heb ik vertaald naar het Nederlands.

Samen vormen deze brieven, enerzijds vol romantiek en heimwee, anderzijds vol miserie en wanhoop, een unieke en hoogst authentieke getuigenis van hoe mensen de oorlog beleefden, de ene als krijgsgevangene die moest zien te overleven in een kamp, de andere als moeder van een dochttertje die moest zien te overleven in haar eentje in het bezette België.

Lieve Roger, liefste peter, ik heb ontzettend veel bewondering voor jou en ben sprakeloos als ik lees wat je allemaal hebt moeten doorstaan. Het is een wrang gevoel dat wij nooit iets hebben kunnen doen om je te helpen. Zo jammer dat je daar nooit met ons over gesproken hebt. Ik publiceer dit als persoonlijk eerbetoon aan je krijgsgevangenschap. Dit doe ik ook voor iedereen die de gruwelen van de oorlog moest en nog moet ondergaan.

Je kleindochter, Ann

1940

DE MOBILISATIE

Begin 1940 wonen Roger De Wilde en Margot Bogaert met hun dochttertje Christiane in de Sint-Margrietstraat in Gent, in de buurt van het Patershol (toen nog een wijk van arbeiders en paupers), van het klooster der augustijnen en van wat toen nog drie klinieken waren, de Heilige Familie, Sint-Vincentius en de Volkskliniek (nu samen het AZ Sint-Lucas).

Roger De Wilde was geboren op 24 november 1907 in Ledeborg. Hij groeide als enig kind op en besloot na het middelbaar in het leger te stappen. Een bewuste keuze in een fier gezin, want ook zijn vader Florent was militair geweest. Toen Roger net geen twintig was, droeg hij voor het eerst zijn nieuwe uniform. Door zijn rustige en positieve uitstraling viel hij al gauw op in het korps en kreeg hij meer verantwoordelijkheid.

Margareta Bogaert werd geboren in Gent op 10 maart 1908. Zij studeerde voor onderwijzeres en kon al snel aan de slag in de Emiel Braunschool in Gent. Met haar grote moederhart leerde zij de kleutertjes en kinderen van de lagere school spelen en lezen.

Roger en Margot trouwden op 30 juli 1931 en bouwden een huis in de Sint-Margrietstraat in Gent. Op 26 juni 1935 werd de kleine Christiane geboren. Grote welstand was er niet in het land, de naweeën van de Eerste Wereldoorlog hadden een zware economische crisis in de hand gewerkt. Maar toch vormden zij samen een gelukkig gezinnetje in een vredig Vlaanderen.

Maar begin 1940 was de sfeer eerder grimmig. In Duitsland had Adolf Hitler de macht gegrepen en het naziregime sprak oorlogszuchtige taal. De Belgische regering begreep de dreiging en had alvast het defensiebudget flink opgetrokken. In september 1939 waren Duitse troepen Polen binnengevallen. Groot-Brittannië en Frankrijk verklaarden Duitsland meteen de oorlog, maar zolang de Duitsers niet naar het westen optrokken, bleef het daarbij. Dit noemde men de Schemeroorlog: er was dreiging, maar voorlopig geen militaire actie in onze streken. Wel werd de verdedigingslinie alvast versterkt met bunkers, prikkeldraadversperringen en antitankgrachten.

Het is in die omstandigheden dat Roger net als alle andere Belgische soldaten gemobiliseerd wordt om zich klaar te maken voor een mogelijke militaire confrontatie. Hij is Eerste Opperwachmeester van het 32e Regiment Artillerie en wordt in maart 1940 opgeroepen om zich aan te melden in de Karthuizerkazerne in Brugge. Natuurlijk maakt hij zich zorgen. Wat met Margot en Christiane? Zou die Hitler het echt aandurven om ook België aan te vallen? Komt er ook bij ons oorlog?

DE ACHTTIENDAAGSE VELDTOCHT

Enkele maanden later is de situatie een stuk explosiever geworden. De Duitsers zijn in april 1940 Noorwegen en Denemarken binnengevallen. En de geallieerden zijn zeker dat de Wehrmacht weldra ook België en Nederland zal bezetten, om van daaruit Engeland te bestoken. De Duitsers zijn nu heel dichtbij, het Belgisch leger moet zich schrap zetten, de mobilisatie blijft aanhouden.

De kalender duidt 7 mei aan. Roger mag nog snel afscheid gaan nemen van zijn vrouw en dochter. De verwachting is dat hij

deze keer waarschijnlijk langer dan een week van huis zal zijn. Vol goede moed neemt hij afscheid. Als trotse Belg wil hij zijn land verdedigen. Ondanks alles wijst niets erop dat hij zijn vrouw en dochter pas vijf jaar later zal terugzien...

Op 10 mei 1940 valt Duitsland zoals gevreesd België en Nederland binnen met vliegtuigen en tanks. Rond vijf uur 's ochtends komen de eerste bombardementen, de grens wordt overgestoken, het fort van Eben-Emael nabij Maastricht valt al gauw. De Tweede Wereldoorlog is ook in België begonnen. Zo'n 600.000 Belgische mannen staan klaar in uniform om het vaderland te verdedigen. Roger is een van hen.

Ondanks Engelse en Franse steun slagen de Belgische troepen er niet in om de Duitse opmars te stuiten. De strijd duurt maar achttien dagen, want op 28 mei staat het Belgische leger samengedrukt op een kleine oppervlakte aan de zee zonder nog een aanval te kunnen uitvoeren. Koning Leopold III capituleert. Zeker zesduizend Belgische soldaten zijn gesneuveld.

Ook Roger vecht achttien dagen mee. Bij zijn mobilisatie was hij er nog van overtuigd dat het Belgische leger de Duitsers zou afstoppen en dat hij weldra zou terugkeren naar huis. Een misvatting...

DE VLUCHT NAAR FRANKRIJK

Tienduizenden Belgische soldaten worden na de Achttiendaagse Veldtocht krijgsgevangen genomen door de Duitsers. Roger slaagt er echter in zich samen met zijn regiment terug te trekken in het zuiden van Frankrijk, de *Zone Non*, de *zone non-occupée* ten zuiden van de Loire. Na de Slag om Frankrijk in mei en juni 1940 was een groot deel van het Franse grondgebied ingenomen door de Duitsers. Daarop kwamen de bezetter en het Vichy-regime van Pétain, dat de macht in Frankrijk had gegrepen, tot een vergelijk

om Frankrijk in twee zones op te delen: een deel dat door de Duitsers bezet werd en bleef (de bovenste helft van het land plus een strook tot in het zuidwesten) en een deel dat 'vrij' bleef (het zuiden grotendeels) en waar Pétain de touwtjes in handen zou houden. Veel Belgische militairen vluchtten dan ook naar die *Zone Non* in de hoop daar uit de handen van de Duitsers te blijven. Maar *non-occupée* betekende niet dat de Duitsers duldden dat in die zone 'vijandige soldaten' mochten opereren. De verdeling tussen de twee zones hield stand tot eind 1942, toen de nazi's ook de *zone libre* bezetten.

Daar in het relatief onbezette Zuid-Frankrijk probeert Roger in de zomer van 1940 de Duitsers te ontwijken. Samen met de andere manschappen zoekt hij dekking in bossen of schuren. Zodra het donker wordt, verplaatsen ze zich door greppels of heel dicht tegen de grond kruipend. Bij de eerste zonnestraal verstoppen ze zich weer.

Zonder dat ze het van elkaar weten, schrijven Roger en Margot in de zomer van 1940 elkaar brieven en kaarten. Jammer genoeg komt er nooit een antwoord, blijkbaar bereikt de post haar bestemming niet. Margot weet niet of Roger de veldslag heeft overleefd, Roger weet niet of Margot en Christiane gezond en wel zijn onder de Duitse bezetting.

Margot beslist op 27 juli opnieuw een brief te schrijven. Het is een hartverscheurende tekst, want ze weet niet meer wat ze moet doen. Iemand heeft haar verteld dat haar echtgenoot in Frankrijk zou zitten. Margot stuurt de brief naar Béziers, omdat zij heeft opgevangen dat het 32e Regiment zich daar zou ophouden en haar nichtje Nadia met haar familie ook daarnaartoe gevlucht is, dus wie weet... De brief zal pas worden teruggestuurd op 8 maart 1941,

hij heeft Roger nooit bereikt. Het is de enige brief uit die periode die ooit is teruggevonden.

Gent, 27 juli 1940

Teruggestuurd 8 maart 1941

Mijn lieve, lieve chéri

Dit is de 5e keer dat ik je schrijf... met iets meer

hoop dat deze brief je zal bereiken.

Gaat het goed met jou, chéri? Nog altijd in goede gezondheid?

Niet gewond? Roger, waarom heb je nog niet geprobeerd om mij te

schrijven? Al was het maar een klein kaartje? Dinsdag zal het 12

weken geleden zijn dat ik je gezien heb. 84 dagen – 84 keer 24 uren

dat ik wacht op nieuws van jou. Ik heb al overal onderzoek laten voeren

door het Rode Kruis samen met het K.A.J. – ik heb geschreven naar

de Spaanse Ambassade – en tot nu toe: niets. Je kent me, nietwaar,

lief pousque, je weet dat ik leef in angst en eeuwige ongerustheid.

Uiteraard zal ik hier niet herhalen wat ik al in de vorige

4 brieven schreef, behalve de belangrijke zaken: het gaat

redelijk goed met ons, we schikken ons zoals het kan.

Christiane heeft een gastro-intestinale intoxicatie gehad en daardoor

ook een meningitis. De dokter beweert dat ze te verstandig is en te veel

weet voor haar leeftijd. Op 26 juni is ze 5 geworden; ze schrijft wat ze

wil, want ze maakt zelf al woordjes met de letters die ze kent; ze breid

en sinds gisteren speelt ze op de piano 'J'attendrai', ze kent alle noten!

Vandaag was er uitreiking van de prijzen, zonder feest. Zij is de derde

in uitmuntendheid; haar juf heeft mij proficiat gewenst en verzekerd,

als ze jammer genoeg niet ziek was geweest (ze is opnieuw 5 weken

thuis geweest) ze zeker en vast de beter begaafden had voorbijgestoken.

Dus, lieve schat, je mag fier zijn op je kleine meisje!

Laten we het nu over jou hebben.

Wanneer mag je terugkomen, mon amour?

Antwoord mij, ik smeek je! De ene dag lijkt het erop alsof jullie allemaal vrijgelaten zullen worden, de andere dag vertelt men het omgekeerde, omdat jullie in een land zitten dat niet ingenomen is. Volgens de lijst van de Spaanse Ambassade zit het 52e Regiment in Béziers en daarvoor in Montpellier. Waar zit jij eigenlijk, mon chéri? Gisteren heb ik een brief ontvangen van Piet en Titine (schoonbroer en halfzus van Margot n.v.d.r.). Ze zijn in de Haute Garonne en Georgette en Richard (nicht van Titine en Margot en haar echtgenoot n.v.d.r.) zijn in... Béziers. Dus ik denk dat de hele familie bij wijze van spreken weer verenigd is. Lieve echtgenoot, let niet op mijn handschrift, maar mevrouw De Vos, van de Hoogpoort, wacht op mijn brief om hem mee te geven aan een heer die morgen naar Montpellier vertrekt om zijn zoon te zoeken. Hij zal proberen jou te vinden en indien het lukt, geef hem dan snel een brief mee voor mij met een klein woordje voor je Christiane, want het arme schaap is net zo erg aan het aftellen als ik om je opnieuw te zien. Lieve Roger, We kunnen niet alles opschrijven wat we willen maar soms is er 1 ding dat mij verstikt: ik zou zo graag willen dat je terugkomt zoals je mij verlaten hebt. Je begrijpt me wel, hè? Woensdag zal het 9 jaar geleden zijn dat we getrouwd zijn. Ik zweer je, mon amour, dat ik in de lange weken, de 3 maanden dat we ongewild gescheiden zijn, veel meer inzicht heb gekregen in mezelf dan in de 9 jaren huwelijk. Het is enkel JIJ die voor mij bestaat, enkel JIJ alleen die ik aanbid. En ik ben je meer dan ooit toegenegen. Ik hou van je, niet zoals een meisje van 18 maar zoals een vrouw die daar heeft over nagedacht. Ik aanbid je!!! Liefste, er zijn er al zoveel die nieuws hebben gekregen uit het zuiden van Frankrijk. Waarom krijg IK niets? Schrijf me snel, mon amour, en schrijf me vooral wanneer we weer zullen VERENIGD zijn!

*Als je af en toe de gelegenheid krijgt om een brief mee te geven aan vluchtelingen die terugkeren naar België, doe dat dan maar. Er zijn er zoveel die dat al gedaan hebben om hun familie gerust te stellen. Met uw ouders gaat het goed. Het is wel jammer dat ik het moet zeggen, maar moed of morele steun krijg ik niet van hen. Ooit zullen ze eens goed beloond worden voor hun naastenliefde! Ik ga bijna nooit bij hen en zij komen niet naar hier. De tijd dringt... Tot ziens, mijn liefste schat, ik wacht op jou! We bidden vurig voor je terugkeer en je gezondheid! Kom snel terug! Heel veel kussen voor jou! Je Margot
PS Ons kleintje vraagt me vaak om voor haar te zingen, maar ik kan het niet. Sinds de oorlog is uitgebroken, heb ik de piano niet meer geopend en niet meer gezongen. Ik kan niet naar muziek luisteren. Lieve schat, als dit nog lang duurt, word ik zenuwziek; vooral omdat ik zonder nieuws van jou zit. Daarom moet je me schrijven, zodat ik weet dat je nog leeft en dat ik op je terugkomst kan wachten. Lieve schat, vergeet nooit je vrouwtje en je kind, die alleen maar aan jou denken. We blijven je altijd toegewijd en leven alleen maar voor jou. Schrijf me, mijn Roger!
Hou je goed, veel moed en vertrouwen!
Je Truthje (die wegwijnt zonder jou)
Ik weeg nog 44 kg 800 gr!*

Margot vraagt haar vijfjarige dochtertje om ook een kaartje te schrijven. Christiane schijft:

Mijn allerliefste papaatje, wanneer keer je terug bij ons? Want het is hier heel triest zonder jou. We denken altijd aan jou en schrijf ons snel waar je bent. Duizend dikke kussen van je kleine Christiane, die elke avond voor jou bidt.